

DOMINKOVITS PÉTER

KORREFERÁTUM BAK BORBÁLA ELŐADÁSÁHOZ

*Észrevételek a kora újkori
magyar nyelvű források közreadásáról nyugat-dunántúli példák alapján*

Bak Borbála tanárnő nagy erudíción alapuló szempontgazdag tanulmánya egyaránt tekintettel van a kora újkori magyar forrásokat használó más tudományokra (nyelvészet, irodalomtörténet, néprajz), a forrásközlés e területeken elért és rögzült eredményeire, miképpen a forrásközreadás típusait, szintjeit is differenciáltan kezeli (tudományos, népszerűsítő, tudományosan népszerűsítő). Így fölöttébb érthető, hogy a módszertani következetesség szigorú követelményével a kora újkori források átírására több lehetőséget is javasol a Szerző. Magam a XVI–XVIII. század iratanyagával foglalkozó (vármegyei és mezővárosi iratok, családi levéltárak), azt rendező levéltárosként nagyon szimpatikusnak tartom ezt a megközelítést, hisz a forrástípus, a megcélzott olvasói kör alapvetően meghatározhatja a forrás közlésének legcélszerűbb módszerét.

Ahogy az alternatív lehetőségek bemutatását, úgy a XVI–XVIII. századi magyar nyelvű írásbeliség kutatásának, kutatottságának problémáiról leírtakat is osztom. Így pl. a kora újkori magyar nyelvű forrás nem csak magyar szövegrészekből áll, példának okáért Meszlényi I. Benedek (szluini Frangepán Anna familiárisa 1578–1583) 1583–1586. évi költségelszámolásai, illetve ugyancsak ő általa, de immár Dersffy Ferenc familiárisaként Kauffmann János lánzséri tisztartóval közösen tett 1593–1596 közötti költségelszámolásai a magyar mellett latin és német nyelvű szövegrészeket is tartalmaznak.¹ Továbbá az, hogy a XVI–XVIII. századot nem lehet a kora újkori magyar nyelvű írásbeliség egységes időszakaként kezelni, nagyon jól érzékeltethető már azzal, ha valaki Guary Bálint 1584. évi eredeti végrendeletének, illetve az erről fennmaradt XVII. századi átiratnak az ortográfiáját

¹ Pannonhalmi Főapátság Levéltára (=PFL). Guary család levéltára. Időrendi iratok. No. 233., 243., 273 után, sz. n. Megelőzően Dersffy familiárisként az 1588–1594. évi elszámolásokat ld. uo. No. 249.

összehasonlítja.² Joggal kijelenthető: nemcsak a fent jelzett nagyobb korszak, hanem a XVI. század második fele sem egységes. Az 1590-es évektől egy generációnyi időszak — az 1610-es évek derekáig, olykor az 1620-as évek legelejéig — vitathatatlanul átmenetet jelez, melyben egyaránt megtalálhatók a XVI. század írásgyakorlatának sajátosságaival készített misszilisek (betűtípus, mellékjelhasználat etc.), és a XVII. század jellegzetes írása. Minden bizonnyal e jelenség mögött jelenleg kevésbé ismert művelődés-, társadalomtörténeti folyamat húzódik meg, amelynek csak egyik eleme az alfabetizáció terjedése.

A Nyugat-Dunántúl XVI–XVII. századi forrásokat érintő forrásközlési hagyományaiiban, gyakorlatában megtalálható mindkét elv; a betűhív és a kor helyesírásának megfelelő szövegátírás alkalmazása. Érdekes — nem a terjedelmi kereteket szétfeszítő szisztematikus historiográfiaként, hanem inkább példaadás okán — egy rövidke áttekintést tenni.

A megelőző évtized adatgyűjtéseire, sajtópublikációira épülve 1861-ben, Győrben indult meg a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek, amit a sajtótörténeti, historiográfiai kutatások az első, csak történeti problémákkal foglalkozó szakfolyóiratként jegyeznek. A periodika egyik, meghatározó szerkesztője, a Győr vármegye levéltárnoki tisztségét is viselt Ráth Károly további szervezőmunkájának köszönhető, hogy a folyóirat mögé kutatók egyesülete is verbuválódott. Az 1863. év Karácsony harmadnapján első ülését tartó Dunántúli Történetkedvelők Egylete nem csak a tágabb régió, hanem a korabeli Magyarország egyik legjelentősebb vidéki történeti műhelyévé vált. Az egyesületen belül a területileg differenciált monografikus igénnyel induló adatgyűjtés is körvonalazódott, így pl. Ráth Károly Győr és Moson vármegyékre, míg alsószopori Nagy Imre, a községi kerületi tábla bírāja a Sopron vármegyére vonatkozó levéltári forrásokat gyűjtötte.³ E folyóirat

2 PFL Guary család levéltára. Időrendi iratok. No. 237., Guary Bálint végrendelete, Guar, 1584. ápr. 15. Itt kell megjegyezni, hogy az értékes családi levéltárból több XVI. századi iratot Németh Bódog a Magyar Nyelv hasábjain paleográfiai hűségre törckvő betűhív átiratban közölt, a pontos bibliográfiai adatok minden esetben az adott irat palliumában megtalálhatók.

3 A folyóirat és az egylet helyéről: *R. Várkonyi Ágnes: A pozitívista történetészlelet a magyar történetírásban. II. köt. A pozitívizmus gyökerei és kibontakozása Magyarországon 1830–1860. Bp., 1973. 271–272. p.* (A folyóirat továbbiakban: GyTRF) Az egyesület működéséről, döntően a publikációk és a helyi sajtó (Győri Közlöny) alapján ld. *Lengyel Alfréd: Megemlékezés a Dunántúli Történetkedvelők példamutatásáról. In: Arrabona. A győri múzeum évkönyve. 10. (1968). Szerk.: Dávid Lajos. Győr, 1968. 163–176. p.* Az egylet meghatározó egyéniségéről ld. *Mann Miklós: Ráth Károly élete és munkássága. In: Századok, 99. (1965) 4–5. sz. 836–860. p.* (a GyTRF értéklésére: 846. p., az egyletre: 849–850. p.). Nagy Imre életútjára ld. *Uő.: Adalékok Sopron megye történetírójának életéhez. In: Soproni Szemle (=SSz), 16. (1962) 1. sz. 70–74. p.* Legújabbban az egylet periódikájáról ld. *Tóth László: A*

és e szerzői kör — bár egyazon személyt tekintve is — változó szinten és elvekkel publikált kora újkori magyar forrásokat, de e munkák között több, máig is kitűnő betűhű közlés található. Ilyen pl. Ráth tárgyi kultúrára információkat adó rövid forráspublikációja; Komornyik István 1597. évi inventárium. ⁴ A tudós levéltárnok gr. Esterházy Miklós nádor Győr vármegyéhez írott magyar nyelvű leveleit is betűhívésre törekedve közölte — természetesen e közzététel elsősorban a nádori cancellária írás-sajátosságaira utal. ⁵

A századforduló vitathatatlanul legnagyobb szabású egyháztörténeti feldolgozása a Sörös Pongrác, Erdélyi László neveivel „fémjelzett” pannonhalmi bencés rendtörténet forráscentrikus, okmánytárral ellátott köteteinek sora. E sorozat XVI–XVII. századi köteteiben a kora újkori magyar nyelvű iratanyag döntően az adott kor, a századforduló helyesírási szabályait alapul vevő átírásban, a rövidítések jelöletlen, következetes feloldásával jelent meg. Döntően ez jellemzi a gazdag személy- és településnév-alakokat közlő urbárium, községi kötelezvény, tizedösszeírás közléseit is. A magas szinten végrehajtott, alapvetően következetesen alkalmazott módszerben két nem elhanyagolható eltérés figyelhető meg. Az egyik: egyes források esetében a kevéssé ismert, vagy a publikálás idején rögzült alakban nem ismert, illetve több olvasati lehetőséget adó családnevek néhány alkalommal megmaradtak az eredeti rekonstruáló betűhív alakban. A másik: egy-két forrás közzététele — az említett alapelvekkel szemben betűhív, illetve azt célzó átírásban láttak napvilágot (pl. a füssi „kisnemesek” Himmelreich főapáthoz intézett folyamodása régi jogaik visszaadása végett). ⁶

Győri Történelmi és Régészeti Füzetek (1861–1868). In: Arrabona. A Xántus János Múzeum és a Győr–Moson–Sopron Megyei Múzeumok évkönyve, 26–31. (1984–1991). Szerk.: Dávid Lajos. S. a. r.: Filep Antal, Dominkovits Péter közreműködésével. Győr, 1991. 210–215. p.

4 GyTRF I., Győr, 1861. 57–59. p. Hasonló alaposág figyelhető meg a szerkesztőtárs, Rómer Flóris boszorkánypcr-közléscinél is. (pl. uo. 176–185. p.)

5 Ráth Károly: Gróf Esterházy Miklós nádor levelei. In: Magyar Történelmi Tár. VIII. köt. Pest, 1861. 3–208. p.

6 A jelzett tendencia egyaránt igaz a főapátság és a bakonybéli apátság történetét feldolgozó kötetre: *Mohár Szulpic*: Pannonhalmi Főapátság története. IV. korszak. Nagy háborúk kora, a magyar Szent Benedek-rend fölloszlása és fölbredése, 1535–1708. Bp., 1906. (PRT IV.) pl. Nr. 75. (Baranyai Pál 1593. évi beiktatására elkészített urbárium, 734–739. p.), Nr. 92., 96., 107. (a füssi prediális nemesség 1625. évi folyamodása, 765–766. p.), 118. (Deáki község 1637. évi urbárium), 143., 146., 185., 201–202., 204., 206–207., 211., 215., 221., illetve Sörös Pongrác: A Bakonybéli Apátság története. A Pannonhalmától való függés kora 1548-tól napjainkig. Bp., 1904. (PRT IX.) Nr. 15., 26. (szövegű, de kompromisszumokat tesz a betűhív közlés irányába: Szita Mátyás kajári bíró 1616. évi folyamodása, 477–478. p.), Nr. 34., 40–41., 46–47., 51–52., 54., 55. (Kántor Mihályné 1664. évi végrendelete átírásban), Nr. 57–58., 61–67.

Az újabb kora újkori magyar nyelvű forrásközlés nagyhatalmú, országos szinten is vitathatatlanul mintát adó kötete Házi Jenő ún. „Jókai Emlékkönyve”. Sopron város tudós főlevéltárosa a nyelvészeti kutatások számára is forrást feltárva a paleográfiai hűséget megközelítő betűhív közlést követett.⁷ Az itt megmutakozó szakmai irányultságot, igényességet cseppet sem kell csodálni, hisz Házi nyelvészeti kérdések iránt mindig is nyitott, fogékony volt. Kiterjedt szakmai kapcsolatai nem csak történészekhez, levéltárosokhoz fűzték, levelezői körében több nyelvész is megtalálható volt. Jó kapcsolatban állt a nyelvtörténész, paleográfus Jakubovich Emillel, a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárőrével, aki vállalta a szövegek összeolvasását. „*Megbeszélésünk szerint a XVI. századi magyar levelek összeolvasásában a legnagyobb készséggel rendelkezésre állok*” — írta Jakubovich 1926 novemberében. A munkában segédkezve, 1928 tavaszán immáron örömmel gratulált a kötet megjelenéséhez, és azt „*nyelvész körökben nagy örömet keltő*” műként méltatta.⁸ Az udvarias válasz mellett volt tanára, Melich János professzor is „*a magyar nyelvtudomány nagy értékű forrásműve, amelyet bizonyára sokszor sokáig fognak idézni*” sorokkal köszönte meg a tiszteletpéldányt.⁹

Házi alapos munkája joggal meghatározónak mondható a vármegyét feldolgozó nyelvészettörténeti kutatás számára.¹⁰ Mollay professzor Artner Sebald Sopron város magisztrátusához írott folyamodásának elemzésével egyrészt felvetette a XVI. századi magyar nyelvű iratok olvasására, betűhív átírására vonatkozó értelmezési problémákat, másrészt felhívta a figyelmet a nyelvi — így XVI. század végi nyelvi — normát megjelenítő formulák mellett a formális elemektől kevésbé érintett contextus elemzésére, ahol megítélése szerint a legtöbb nyelvjárási sajátosság jelenik meg.¹¹ Érthető, hogy a térség egyik nagy tradíciójú helytörténeti folyóirata,

7 *Házi Jenő: XVI. századi magyar nyelvű levelek Sopron sz. kir. város levéltárából.* Sopron, 1928. A forrásközlésről: XXII–XXXIII. p.

8 Győr–Moson–Sopron Megye Soproni Levéltára (=SL) XIV. 98. Házi Jenő főlevéltáros irathagyatéka. 12. doboz. Jakubovich Emil Házi Jenőnek, Bp., 1926. nov. 12. Bécsi kódexkutatása kapcsán is említi a szövegösszeolvasást: uo. uők. Bp., 1927. márc. 17. A kötet kézbevételel tudtul adó levelc: uo., uők. Bp., 1928. márc. 12.

9 Uo. 14. doboz. Melich János Házi Jenőnek, Bp., 1928. márc. 9.

10 Rövid összegzés: *Egriné Abaffy Erzsébet: A soproni írásbeliség XVI. század végi normája.* In: SSz 18. (1964) 4. 289–296. p., a kandidátusi disszertáció nyomtatott változata: *Uő.*: Sopron megye nyelve a XVI. században. Bp., 1965. Házi köteténc használatára, az credeti misszilesek szükséges megtekintésére: 18. p.

11 *Mollay Károly: Többynclvűség a középkori Sopronban I.* In: SSz 21. (1967) 155–171. p., különösen: 156–164. p.

a Soproni Szemle, Mollay professzor főszerkesztősége idején egyértelműen a betűhív forrásközléseket részesítette előnyben.¹²

A forrásközreadó módszertani dilemmáival több publikáció esetében is találkozhatunk. Így érzékelhető ez a választott kérdéskör egy máig nagyjelentőségű feldolgozásában, Ort Jánosnak a Vas vármegyei alsószelestei Szelestey család XVI. századi úriszéki bíráskodását és a majorgazdálkodás összefüggéseit vizsgáló tanulmányában.¹³

Bizton állítható: a levéltárosok egyik legnagyobb jelentőségű vállalkozása a XVI–XVII. századi megyei közgyűlési és törvénykezési jegyzőkönyveinek egységes szerkezetű feldolgozása, regeszta formájú kiadása. E munkák során megkerülhetetlen a kora újkori magyar nyelvű iratok kezelésének problémája. Míg a Vas és Sopron vármegyei XVI. századi regeszta kötetek a rövidebb, illetve a sokszor terjedelmes magyar nyelvű szövegeket (Sopron vármegye esetében olykor teljes közgyűlések anyagát is) szöveg végi jegyzetben betűhív alakban leközlik, a XVII. század eleji Győr vármegyei kötet esetében a jóval kisebb mértékben előforduló magyar nyelvű szövegrészek betűhív átírásban a regeszta szövegébe bedolgozva kaptak helyet. Zala vármegye 1555–1655 közötti közgyűlési jegyzőkönyveit feldolgozó regesztakötetek is közölnek betűhív alakban XVI. századi statutumot (limitációt) és XVII. századi perbeni tanúvallást.¹⁴

12 Pl.: *Gecsényi Lajos*: Elképzelések a Rábaköz önvédelmének megszervezésére a XVII. század közepén. In: *SSz* 45. (1991) 343–347. p.; *Mikó Sándor*: Az 1597. évi kapuvári urbárium. In: *SSz* 46. (1992) 126–146., 213–230., 333–355. p. és *SSz* 49. (1995) 260–269. p.

13 *Ort János*: Úriszék és majorgazdaság a Vas megyei Alsószelesten 1555–1580. In: *Agrártörténeti Szemle*, 3. (1961) 3–4. sz., 429–456. p., *Az 1564. évi magyar nyelvű úriszéki jegyzőkönyvet modern helyesírással és központosítással, míg a szövegben szereplő nevekkel a családneveket az eredeti, betűhív írásmóddal adta meg* (430. p.), ugyanakkor a függelékben magyar fordításban közzéadott okiratok (ítéletlevelek, egyezséglevél) esetében az 1556. évi szolgabírói ítéletlevélnél az irat külzetén található egykorú magyar nyelvű szövegrészt betűhíven közölte (456. p.).

14 *Tóth Péter*: Vas vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. I. köt. 1595–1600. Szombathely, 1989. (Vas Megyei Levéltári Füzetek 2.) VIII. p., illetve a lábjegyzetekben, pl. Vas vármegye 1597. dcc. 29-i közgyűlésében hozott árszabás: 256–259. p. *Uő.*: Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. I. köt. 1579–1589. Sopron, 1994. 10. p., pl. a jegyző távollétében készült magyar nyelvű 1579. november 22-i jegyzőkönyv: 240–242. p.; *Gecsényi Lajos*: Győr vármegye nemesi közgyűlési és törvénykezési jegyzőkönyveinek regesztái. II. köt. 1617–1626. Győr, 1995. pl. 493., 501., 535., 561. sz. regeszták; *Bilkei Irén-Turbuly Éva*: Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. I. köt. 1555–1609. Zalacgerszeg, 1989. (Zalai Gyűjtemény 29.), pl. Nr. 554. (az 1598. január 7-i közgy.); *Turbuly Éva*: Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. II. köt. 1611–1655. Zalacgerszeg, 1996. (Zalai Gyűjtemény 39.) Nr. 1152. (1625. március 17-i törvényszék).

Bár a fenti kötetek többsége pusztán nyelvészeti szempontokra hivatkozva hoz betűhív forrásközlést, megítélésem szerint a XVI. századi forrásanyagnál a helyzet nem ilyen egy pólusú. Míg forráskiadási szabályzataink inkább kormányzat- és politikatörténeti szempontú iratanyag átírásához készültek, e korból még a vizsgált vidéki levéltárak anyagában is jelentős számú társadalom- és gazdaságtörténeti, a hétköznapi életet, anyagi kultúrát bemutató magyar nyelvű forrás maradt fenn. Ilyen pl. Szelestey (Zelestey) György számára 1565-ben átadott ezüstművek jegyzéke, Szelestey (Selestej) Bernát özvegyének, Derseny Ruzsinkának (Rusntha) 1570-ben kelt végrendelete.¹⁵ Ezek az ismert elvek szerinti átírása olykor szubjektív forrásértelmezést is megkövetel, amelynek inkább a forrásközléshez készült tanulmányban, vagy jegyzetapparátusban lenne a helye.

A fenti két forrástípus felemlítése a többször említett nyelvtudomány mellett óhatatlanul felveti más tudománysszakokkal való együttműködés problémáját, a kölcsönösen elfogadható forrásközlések készítésének szükségyszerűségét. Így az átfogó disciplina, a művelődéstörténet mellett leginkább a művészettörténet, történeti etnográfia oldaláról érhetik ilyen kihívások az archivisztikát. Perekey Miklós koronaügyész, a pozsonyi Magyar Kamara tanácsosa bósi uradalmában (Moson vm.) lefolytatott építkezésekhez 1593-ban részletes jegyzéket vezetett. Az iparos és személynevek, foglalkozások, építkezési munkafázisok sorát tartalmazó forrás átírása és közlése során az etnográfia mai „követelményének” leginkább a betűhívhez közelítő forma felelne meg.¹⁶ Más szempont az, ha a fennmaradt irat rossz fizikai állapota, súlyos rongáltsága, az ezzel kapcsolatban felmerülő értelmezési problémák, ugyanakkor a tartalom fontossága is indokolja a betűhív közlést, miképpen ez a nagyunyomi Akach család 1576. évi, Akach birtokokra vonatkozó bormérési szabályozása esetében történt.¹⁷

Ez utóbbi példa óhatatlanul két további problémát vet fel. Az egyik a különböző iratképzőknél keletkezett XVI–XVII. századi jogi szövegek (vármegyei törvénytörvények iratai, városi bírói könyvek, úriszéki jegyzőkönyvek etc.) közlése. Jelenleg is megfontolandónak tartom Varga Endre szavait: „*A különböző időkből, helyekről és*

15 Az alsószecsestei Szelestey család névirásmódja: a XVIII–XIX. században elterjedt írásmód, (-)ben megadva a források által hozott ortográfiát. A források lehelye: Vas Megyei Levéltár. Szelestey család levéltára. 1. doboz.

16 Győr–Moson–Sopron Megye Győri Levéltára. Mosonmagyaróvári Levéltári Részleg. A szlavniczai Sándor család levéltára. 1. doboz. sz. n.

17 PFL Chernel család levéltára. Időrendi sorozat. No. 53., közölve: *Dominkovits Péter*: Vas megyei vonatkozású 16. századi magyar nyelvű iratok kisebb családi levéltárakból. III. rész. A Chernel család levéltára. In: Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, 1999. 1. sz. 71–72. p.

*íróktól származó szövegek régi írásmódjának megváltoztatására, valamely szempont szerinti átírására, részleges vagy teljes modernizálására ... e tudományos célú kiadványban nem vállalkozhattunk, mert ilyen eljárás a legteljesebb jószándék mellett is igen sok esetben elkerülhetetlenül együtt járt volna a szövegek önkényes értelmezésével, torzításával...*¹⁸ Megkockázatom: ez utóbbi veszély olykor fennállhat egy XVI. századi magyar nyelvű misszilis átírásánál is, tehát a közzéadónak a forrás sajátosságait is figyelembe véve kell a közzéadás szempontjait mérlegelnie. Természetes ilyen esetekben elkerülhetetlen — a fentebb már említett — az olvasót magára nem hagyó, jó jegyzetapparátus, amely egyben azt is bizonyítja, hogy a közzéadó nemcsak reprodukálta, hanem értelmezte is a szöveget, megtartva annak betűhív alakját. A másik probléma: az írásbeliség szintjeinek bővülése. A XVI. század második felétől már ismert különböző elnevezésű mezővárosi könyvek mellett egyelőre csak korábbi utalásokból tudunk a XVII. századi (nemesi) községi kötetekről, míg eredetiben is fennmaradtak e korból községi kiadványok. Sopron, Vas, Győr vármegyék számos nemesi községéből pedig a XVIII. századból maradt fenn több, községi statutumokat, számadásokat, a kisebb királyi haszonvételek bérletbeadásával kapcsolatos szerződéseket tartalmazó „protokollum”. Az írásbeliségnek ez, a paraszti alfabetizációval erős kölcsönhatásban álló szintje — immáron egy későbbi időszakból — megítélésem szerint hasonlóképpen igényli a betűhív közzéadást.¹⁹

E szerény korreferátumban a gyakorlat oldaláról csak egy-két szempontot említettem a kora újkori magyar nyelvű szövegek közlési problémái kapcsán. Vitathatatlan, az 1541 utáni nagy terjedelmű forrásközlések esetében paleográfiai hűségű, vagy betűhív közzéadás speciális indoklást kíván. Így azt indokolhatja a levélíró személye, az irattípus jellege, vagy az értelmezési problémák, lehetőségek inkább jegyzetekben bemutatása, semmint a szöveg közzéadással történő átértelmezése, az iratképző specialitása (pl. korai nemesi községi jegyzőkönyv), vagy rokon tudományok közötti együttműködés (etc.). Tehát az ilyen közlés is indokolt, és olykor még állományvédő jelentőséggel is bír.

Az átírás esetében tán a legfontosabb: a szövegcentrikusság, az eredeti szöveg jelentéstartalmainak megtartása. Fontos szempontnak érzem a kis- és nagybetű használat, illetve a központosítás kérdését, az e területen megteendő egységes köz-

18 A máig is „klasszikus” kötet: Úriszék. XVI–XVII. századi perszövegek. Szerk.: Varga Endre, Bp., 1958. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II/5.) 52. p.

19 Természetesen ez nem lehet minden esetben általános meghatározó elv, hisz pl. Sopron vármegyei XVII. nemesi községi statutumai fennmaradt példányainak jelentős részét az ügyben kiszálló megyei hatóság, a szolgabíró és az esküdt foglalta írásba. (Pl. Gyűlevész, 1641. március 4., Felsőszapor, 1693. június 15.)

lési mód kialakítását.²⁰ Ugyanakkor az elkészülő szabályzatnak, vagy inkább szabályzatoknak tekintettel kell lenniük a hosszú távú autentikusságra, ami azért is indokolt, mert az elmúlt időszak bőven együtt járt XVI–XVII. századi források pusztulásával. Sajnos sok — a fenti térségből származó — értéket már csak különböző módszertannal elkészült, eltérő színvonalú forrásközzéadásokból ismerhetünk. Így Csepreg mezőváros (bírószági és közgyűlési) jegyzőkönyvei a községmonográfia publikált dokumentumai alapján az 1559. év végétől folyamatosan tartalmaztak magyar nyelvű bejegyzéseket.²¹ A sokat hányódott községi levéltár jelenleg ismert legelső kötete az 1636. évi bírószági jegyzőkönyv — amelyből szintén bőven merít a községtörténetíró plébános. Hasonló történt Répceszemere község XVII. századi községi könyvével kapcsolatban is. A vármegye-monográfia egyes részein dolgozó Vanyó Tihamér Aladár bencés történész még 1927 körül használhatta az 1658–1668 közötti időszakból fennmaradt ún. régi jegyzőkönyvet, és a mintegy 50 évvel később publikált tanulmányában abból több statutumot (illetve statutum részt) a központosítás megváltoztatásával, a határozott névelő melletti aposztróf elhagyásával, de betűhíven közölte. Minthogy a forrás a Sopron vármegyei levéltár II. világháborús hányattatásai során vagy elpusztult, vagy jó esetben jelenleg is lappang, a tanulmányba beépített forrásközlése mára már pótolhatatlan dokumentuma Sopron vármegye XVII. századi községi írásbeliségének.²²

A nemzeti nyelvű, kora újkori források közzéadási szabályzatának elkészítése vitathatatlanul sok és olykor eltérő irányultságú szempontot, továbbá interdiszciplináris együttműködést és értékmegőrzést felvető, fölöttébb nagy körütekintést megkövetelő feladat. A „gyakorló” levéltáros látószögéből céлом nem lehetett több mint az, hogy egy szűkebb térségre koncentrálni, pár konkrét eseten szemléltetve jelezzem a differenciált megközelítés jogosultságát, az alternatív megoldások keresésének, rögzítésének szükségességét.

20 Pl. a központosítás szerint a XVI. század végi, XVII. századi misszilisek, vagy végrendeletek között egyaránt lehet találni a beszédrítmusnak megfelelő jelölést, a jegyző „hic et nunc” jelölgetéseit, illetve teljességgel központosítás nélküli iratot.

21 *Farkas Sándor*: Csepreg mezőváros története. Bp., 1887. 1558. évi forrás 1609. évi, jegyzőkönyvbe másolt átírata: 47–48. p. A legrégebb eredeti bejegyzés: 1559. dec. 7-i, uo. 48. p., az 1560-as, 1570-es évek polgármesteri számadásaiból: 56–57. p., 1635-ig gyakori eredeti idézetek a 140. p-ig. SL Csepreg mezőváros bírószági jegyzőkönyvei I. köt. 1636–.

22 *Vanyó Tihamér Aladár*: Sopron vármegye hadügyi, gazdasági viszonyai és közállapotai (1640–1690). In: SSz 30. (1976) 20–38., 113–129., 211–227. p., A kutatás kezdetére, a régi szemerci jegyzőkönyvre: 20–21. p., a jegyzőkönyvből az idézetek: 224–226. p. Vanyó közlése alapján az 1974. évi MOE forráskiadási szabályzatát alapul véve, modernizált szövegű átírásban *Hudi József*: A dunántúli nemesi községek statútumai a XVII–XIX. századból. Veszprém, 1999. Nr. 10., 42–44. p. (A forrásközlés szempontjait uő.: 11–12. p.)